

ACTES I OBJECTES. UNA ANÀLISI DE LA FENOMENOLOGIA REALISTA

Kevin MULLIGAN
(Universitat de Ginebra)

[Redacció: *Íngrid Vendrell Ferran*]

INTRODUCCIÓ

Abans d'aprofundir en la temàtica de la primera sessió, oferirem una visió molt ràpida i pràcticament desconeguda (encara que justa) de la filosofia dels últims cent anys. Sense els pares de la filosofia analítica (Frege, Russell, Wittgenstein i Moore) i sense els primers fenomenòlegs (Pfänder, Husserl, Reinach, Scheler, Geiger, Stein, Walther i Ingarden) gran part de la filosofia d'aquest segle hauria estat impossible. Actualment podem afirmar que la fenomenologia està morta des de fa temps, malgrat que sobreviu aparentment en la forma de les més variades reencarnacions.

Una avaluació de la situació actual consistiria a considerar, d'una banda, la filosofia analítica que s'ha desenvolupat a Polònia, Alemanya, Regne Unit, Estats Units i Austràlia, i, d'altra banda, el que els anglòfons anomenen «filosofia continental», tradició filosòfica que s'inicia el 1913 amb la publicació d'*Idees per a una fenomenologia pura i una filosofia fenomenològica* de Husserl, continua el 1927 amb *Ésser i Temps* de Heidegger i evoluciona a través de dues corrents filosòfiques: d'una banda, la línia que pren seriosament la fenomenologia: Sartre i Derrida, i, d'altra banda, la línia que es pren seriosament la filosofia alemanya clàssica, particularment la marxista: Adorno, Habermas i Foucault. Ambdues han influït en el postmodernisme i el postestructuralisme (Lyotard i Deleuze).

Segons una creença molt comuna, la filosofia analítica i la filosofia continental no tenen res a veure l'una amb l'altra. La nostra intenció en les conferències següents serà la de mirar com els orígens de la filosofia continental es troben en la primera fenomenologia i argumentar les tesis següents:

— La fenomenologia es troba en les arrels de la «filosofia continental».

— Tots els problemes dels primers fenomenòlegs eren idèntics als problemes dels primers filòsofs analítics.

— Els descobriments filosòfics dels primers fenomenòlegs anticiparen els «descobriments» de la filosofia analítica.

Aquestes tesis són desconegudes per la filosofia analítica i per la filosofia continental. Els filòsofs analítics no s'interessen per la història de la filosofia i els filòsofs continentals, que rarament fan filosofia sense fer història de la filosofia, no s'interessen per la història recent de la filosofia.

La fenomenologia s'inicia fa cent anys, el 1899, quan una part de les *Investigacions lògiques* comença a circular per Halle. El llibre sencere sortirà publicat al 1900-1901. En aquest últim any 1901 apareixerà *La fenomenologia de la volició* de Pfänder. Durant els primers anys, és un moviment de caràcter realista que s'estén per Munic i Gotinga, i té una gran repercussió entre els filòsofs que més tard desenvoluparan la fenomenologia realista, en part per la tas-

ca de difusió duta a terme per Johannes Daubert. A més de les obres pioneres que hem citat, entre les obres de la fenomenologia realista destaquem les següents: *Els fonaments a priori del codi civil* (1913) de Reinach; *l'Ètica* (1913-16) i *La Naturalesa i les formes de la simpatia* (1913) de Scheler; *La disputa sobre l'existència del món* (traduïda del polonès i publicada en alemany el 1964) d'Ingarden. Altres fenomenòlegs realistes importants foren Geiger, Stein, Koyré, Hering, Walther, Leyendecker, Gallinger, Hofman. Dos ambaixadors d'aquesta tradició foren Hartmann a Alemanya, i l'ambaixador estranger més important: Ortega y Gasset.

Aquesta primera fenomenologia realista no sobreviu intacta als diversos desenvolupaments de la filosofia continental, ja que el 1927, amb la publicació d'*Ésser i Temps*, s'introdueix un cos estrany en la fenomenologia: la filosofia idealista alemanya. Heidegger pren seriosament Hegel i Kant, cosa que hauria estat impensable per als primes fenomenòlegs realistes. Per a comprendre el perquè hem de fixar-nos en una altra tradició filosòfica del segle passat, ja que, si bé el jove Husserl és el primer fenomenòleg, d'altra banda és un representant il·lustre de la filosofia austríaca.

Entre els més grans filòsofs austríacs trobem Bolzano, Mach i Brentano. Bolzano fou un sacerdot rebel i un lògic. El seu geni ha romàs desconegut al llarg de tot el segle passat i al llarg d'aquest, malgrat que alguns matemàtics com Cantor i alguns positivistes lògics dels anys 30 hagin remarcat la seva importància. Brentano era d'origen alemany, però residia a Viena; també fou un sacerdot rebel i un lògic. Bolzano i Brentano eren sacerdots rebels, però en graus diferents. De totes les contribucions a la lògica al llarg de la història, sols Aristòtil i Frege superen en importància Bolzano. En lògica, Bolzano és a Frege el que en política Kerenski és a Lenin. Malgrat això, el nom de Brentano ha tingut més ressonància perquè fou el mestre de sis deixebles genials: Stumpf, Meinong, Twardowski, Marty, von Ehrenfelds i Husserl.

Stumpf fou el major enemic de

Helmholz en psicologia i en filosofia de la percepció. Entre els seus deixebles destaquem els creadors de la Psicologia de la «Gestalt»: Köhler, Koffka i Lewin. Meinong també va tenir un paper important en el desenvolupament de la «Gestalt» a través dels seus alumnes Benussi i Witasek. També hi va contribuir von Ehrenfelds, el qual, en un article publicat el 1890, fou el primer a preguntar-se per la diferència que hi ha entre una melodia i un grup de sons, i a donar la resposta a aquesta pregunta. Twardowski fou el mestre de molts lògics que emigraren a EUA, on van fer una aportació decisiva al desenvolupament de la lògica matemàtica i a la filosofia del llenguatge. Marty fou el mestre de Kafka a Praga i va estar present en els inicis de la tradició que culmina amb la creació del Cercle lingüístic de Praga i de l'estructuralisme lingüístic. La filosofia del llenguatge que va desenvolupar és de tradició brentaniana.

Per a Bolzano i Brentano, la lògica era el centre de la filosofia. Ambdós manifestaven una actitud de repulsió envers l'Idealisme alemany i envers el que consideraven el seu punt neuràlgic: Kant. Contra aquest formularen crítiques molt detallades que han romàs gairebé desconegudes. Així podem constatar la seva influència en els primers fenomenòlegs, ja que gairebé tots, Husserl inclòs, manifestaven un interès escàs per l'Idealisme. Per a confirmar aquesta tesi només cal adreçar la mirada a *l'Ètica* de Scheler i constatar-hi la continuació de l'actitud crítica bolzaniana i brentaniana. Scheler pretén demostrar que la filosofia pràctica de Kant està basada en múltiples errors filosòfics i critica l'ètica formalista kantiana contraposant-li l'ètica material. Kant és també l'objecte de les importants crítiques de Reinach.

La filosofia austríaca es compon de molts més filòsofs, però, per comprendre l'arrel genètica de la fenomenologia, els que més amunt hem citat, juntament amb el psicòleg de Praga Hering, són els més importants. De fet, Husserl mateix assenyalava molts cops que la seva filosofia ha de comprendre's com a re-

sultat d'una reflexió profunda sobre Mach, Bolzano, Brentano i Hering.

La filosofia austríaca és la precursora de la filosofia analítica. Com se sap, els resultats genials de Frege no foren compresos per ningú abans de Russell. L'única —petita— excepció a aquesta tragèdia són les discussions sobre Frege per part de Husserl, Marty i Kerry abans de 1900.

La filosofia austríaca que comença amb Bolzano i la publicació de la seva *Doctrina de la Ciència* de 1837, que té la seva continuació en l'activitat de Brentano i la seva escola (en particular la tradició polonesa) en la primera obra de Wittgenstein (*Tractatus*) i en el Cercle de Viena, mor en gran part a causa de Hitler. Si les *Investigacions* de Husserl pertanyen a la filosofia austríaca, aleshores la fenomenologia realista se segueix d'aquesta.

ACTITUDS, JUDICIS I ESTATS DE COSA

La primera fenomenologia, que continua la psicologia descriptiva de la tradició brentaniana, s'interessa sobretot pels actes mentals i els seus objectes: per la psicologia filosòfica i per l'ontologia. Gran part de la fenomenologia realista està consagrada a l'anàlisi d'actituds, actes i estats mentals i dels seus objectes.

En la primera categoria, trobem les anàlisis del judici (Husserl, Reinach), de les creences (Reinach), de l'expressió dels estats mentals (Husserl, Scheler), de la percepció visual (Husserl, Leyendecker, Katz, Scheler), de la percepció interna (Husserl, Scheler), dels records (Gallinger), de la voluntat (Pfänder), de les emocions i de les preferències (Husserl, Geiger, Scheler), de la deliberació (Reinach), de la imaginació (Husserl), de la simpatia i l'empatia (Scheler, Stein), de la distinció entre els actes i les actituds (Pfänder, Stavenhagen) i dels actes socials com preguntar (Pfänder, Daubert), prometre, ordenar (Reinach).

En la segona, trobem les dues divisions majors de l'objectivitat («*Gegenständlichkeit*»):

- objectes vs. estats de coses
- temporal vs. ideal

En la categoria dels objectes temporals, tenim les substàncies concretes, els moments abstractes que comprenen i els esdeveniments i els estats (Husserl, Reinach, Ingarden). En la categoria dels objectes ideals, tenim les essències o naturaleses (Husserl, Ingarden, Hering, Scheler, Reinach) i els valors (Husserl, Scheler). Malgrat que els estats de coses poden contenir objectes temporals, són tots ells ideals. Es distingeix entre els estats de coses («*Sachverhalte*»), els estats d'essència («*Wesenverhalte*»), els estats de pregunta («*Frageverhalte*») i les normes (Husserl, Reinach, Scheler).

L'anàlisi dels objectes i estats de coses no és limitada a l'anàlisi d'aquests com a objectes d'actes de diversos tipus. Pertany a la teoria de les entitats, d'«allò que hi ha», el que Husserl anomena el 1913 l'ontologia formal.

La connexió entre la psicologia descriptiva dels actes i actituds i l'ontologia formal es troba en el fet que l'anàlisi dels fenòmens psicològics és una part de la teoria d'allò que hi ha. Els fenomenòlegs volien explorar les essències dels diversos actes i actituds, mostrar les diferències essencials. En virtut de l'essència dels actes, es poden descriure les connexions necessàries entre els actes i els seus trets, i entre els objectes i aquests actes i els seus trets.

A través de l'anàlisi de l'essència dels actes de jutjar, de la inferència i de la percepció, Husserl esperava poder començar la tasca de desenvolupament d'una filosofia de la lògica i una filosofia del coneixement.

1. *Judici i proposició*

Els principals problemes entorn dels quals giren les *Investigacions lògiques* són: la naturalesa de la lògica i la connexió entre la lògica, d'una banda, i la psicologia filosòfica i l'epistemologia, de l'altra. Es comprèn aleshores per què és tan important l'anàlisi del judici, del contingut del judici i de l'objecte d'aquest contingut que Husserl anomena «estat de coses».

Les *Investigacions lògiques* guarden una certa analogia amb el mode de pro-

cedir de Frege en els seus treballs no formals. Les *Investigacions* no s'han de concebre com un llibre, sinó com un conjunt d'indagacions puntuals de problemes puntuals. No contenen respostes sistemàtiques als problemes que discuteix. Tracten de la lògica concebuda com a disciplina central de la filosofia teòrica seguint la línia de Bolzano. Però per a fer una filosofia de la lògica s'ha de conèixer la relació entre les estructures formals i la realitat psicològica. S'ha d'elaborar una filosofia de la ment i una epistemologia.

Per a Husserl la unitat mínima de la lògica és la proposició («Satz»), quelcom que pot ser vertader o fals. Aquesta idea és comuna a Bolzano i Frege, però el problema de la relació entre la proposició i l'acte de jutjar és un problema peculiarment husserlià. Jutjar és un episodi mental. Un episodi que es duu a terme en un moment. Per analitzar això més detalladament, hem de fer una filosofia de la ment que expliqui les similituds i les diferències entre els actes de jutjar i els altres actes psicològics.

A Husserl el que li interessa és veure la diferència entre veure i jutjar. Els dos són actes teòrics fonamentals que, amb els seus continguts i objectes, són essencials per al saber empíric científic. En un acte de jutjar, allò que hom jutja quan jutja és un contingut proposicional. En canvi, els continguts visuals més simples de la percepció «directa» són continguts no proposicionals. Aquesta distinció es reflecteix en la distinció lingüística entre els complements de «jutjar» i «veure». Hom pot haver de jutjar que quelcom és el cas, però hom pot o veure algú o quelcom, o bé veure que quelcom és el cas.

Husserl ha de respondre a les següents preguntes:

Quina relació hi ha entre un acte de jutjar i el contingut jutjat?

Quina relació hi ha entre les parts del contingut proposicional?

La relació entre l'acte de jutjar i el contingut jutjat. Veiem que per comprendre la relació entre l'acte de jutjar i el contingut jutjat és important comprendre tres distincions husserlianes:

- instanciació - exemplificació
- independència - dependència
- formal - material

Veurem també com és impossible comprendre qualsevol part de les *Investigacions lògiques* sense comprendre aquestes distincions.

Instanciació i Exemplificació. Tractarem ara la primera de les dues preguntes amb les quals tancàvem l'apartat anterior. Ens preguntàvem per la connexió entre els actes de jutjar i el contingut jutjat. Es tracta de trobar una relació entre tots dos per salvar l'esclatxa que hi ha entre: d'una banda, els actes de jutjar realitzats per nosaltres que estem en el temps, i, d'altra banda, els continguts que, siguin ideals o abstractes, estan fora de l'espai i del temps. Si En Sam i Na Maria jutgen que plou, hi ha dos actes diferents i temporals; això no obstant, tan sols hi ha un contingut o proposició, que és allò que jutgen ambdós.

La solució de Bolzano i Frege consisteix a afirmar l'existència d'un altre acte mental que copsa («erfaßt») aquestes entitats abstractes. Aquesta, però, és una solució misteriosa i *ad hoc* del problema.

Husserl introdueix la relació d'instanciació, que distingeix de l'exemplificació, per comprendre la relació entre un acte de jutjar i el seu contingut. La instanciació és, per exemple, la relació entre el cansament i el cansament d'En Sam que l'instancia. Tenim aquí la relació entre un tipus («type») i les seves ocurrences («token»). Un tipus és per a Husserl una entitat platònica a la qual anomena «espècie ideal». Si el cansament d'En Sam instancia el cansament, Sam exemplifica la propietat d'estar cansat. La instanciació és una relació entre una espècie ideal (el cansament) i allò que Husserl anomena un moment (el cansament d'En Sam). L'exemplificació és aquí una relació entre una propietat (estar cansat) i un objecte (Sam). Segons Husserl la mateixa instanciació existiria entre el jutjar del Sam que plou i la proposició ideal que plou. En aquesta tesi rau una de les més grans in-

novacions aportades per la teoria husserliana.

D'aquesta manera, Husserl relaciona la lògica amb la psicologia. Mentre que la lògica estudia les relacions entre proposicions ideals, nosaltres som éssers que fem judicis i inferències. No és tan sols que captem un contingut proposicional ideal, sinó que el nostre estat mental és una instanciació d'aquest contingut. Amb aquesta afirmació Husserl, a més de formular una teoria popular en la filosofia de la ment dels últims anys que rep el nom de *teoria dels continguts com a ocurrències* («token content»), també va més enllà de Bolzano i Frege en la seva crítica al psicologisme. Aquests havien considerat un error filosòfic allò que des de la perspectiva de Husserl s'anomena *psicologisme* (encara que en la crítica que efectuen no usin la paraula *psicologisme*). La crítica husserliana al psicologisme es centra en l'error que aquest comet en pensar que la lògica ha d'estudiar els actes de jutjar, quan per a Husserl la lògica ha d'estudiar els continguts proposicionals, que no són actes psicològics, malgrat que es relacionen amb la psicologia.

Relació entre les parts d'un contingut proposicional. Per a Husserl (també per a Bolzano i Frege), les propietats d'un contingut proposicional són les següents:

— Un contingut proposicional és allò que pot ser vertader o fals.

— Un contingut proposicional és allò que pot ser negat.

Els tres filòsofs esmentats elaboren una teoria de la negació diferent a gairebé tota la tradició que va des d'Aristòtil fins a Brentano. Per a la tradició, negar és un acte mental que separa les parts d'una proposició o judici, mentre que afirmar les combina. Així, per a la filosofia tradicional allò que és vertader o fals té parts. A més tenim dos actes —el de jutjar i el de negar— i un contingut.

Durant el segle XIX, Frege i Bolzano denuncien l'enorme error al qual ha sucumbit tota la tradició i formulen una teoria original de la negació. Per a ells,

la negació és una part del contingut, en lloc de ser un acte. D'aquesta manera, no hi ha dos actes —el de «jutjar» i el de «negar»— i un contingut, sinó que sols hi ha un acte —el de «jutjar», que sempre és positiu—. Seguint el nostre exemple, seria:

En Sam està cansat, i
En Sam no està cansat.

Malgrat tot, Husserl és el primer filòsof que dóna arguments detallats per a aquesta teoria. Així ho podem apreciar a la *V Investigació lògica*, consagrada a argumentar en pro i en contra (especialment en contra) de Brentano. Aquesta manera argumentativa de presentar les teories serà la pròpia de la fenomenologia realista. Però, a partir de 1913, la fenomenologia de Husserl comença a substituir l'exposició d'una tesi i la presentació d'arguments a favor i en contra per la presentació de grans programes filosòfics que mai es duen a terme. Els primers deixebles de Husserl i també el seu mestre Stumpf es van quedar perplexos davant d'aquest desenvolupament.

Dependència - Independència. Tipus i ocurrència. Existeix una distinció ontològica entre tipus o essència («type», «Wesen») i ocurrència o cas particular («token», «Einzelfall»). Segons Husserl, el cansament és el tipus o essència del qual els cansaments d'En Sam i de Na Maria són casos particulars o ocurrències. Com el cansament, un «contingut proposicional», una «proposició» («Satz») o «significació proposicional ideal» o «d'espècie» —són les expressions husserlianes— és una entitat ideal. Per a Husserl, no hi ha només espècies o tipus de substàncies materials (e.g. «taula») o d'estats psicològics afectius (e.g. «cansament»), sinó també d'estats i actes psicològics cognitius. L'espècie d'un acte cognitiu és una espècie lògica.

Allò que Husserl anomena «proposició ideal», rep en Frege el nom de «pensament» («Gedanke») i el de «proposició en si» («Satz an sich») a Bolzano. Bolzano usa la terminologia kantiana-

na per parlar de quelcom per al qual Kant era cec. Kant admet que hi ha una cosa en si, però no se li acut que hi ha també un en si lògic.

Per a Husserl, la multiplicitat del contingut proposicional correspon biunívocament a la multiplicitat de l'estat mental que l'instancia. Aleshores, comprendre l'estructura de l'un ens ajuda a comprendre l'estructura de l'altre. Per començar, considerem l'estructura dels continguts proposicionals ideals per un parell de distincions. D'una banda, la distinció que ja hem desenvolupat entre instanciació i exemplificació. D'altra banda, la diferenciació entre entitats dependents i entitats independents, que exposem a continuació.

Aquesta última diferenciació, l'exposa Husserl a la *III Investigació lògica* i és la gran idea original de Husserl, és el seu marc filosòfic. Aquesta investigació, que ha estat poc llegida pels fenomenòlegs, conté una teoria parcialment axiomatitzada de la dependència: formula axiomes i teoremes usant els conceptes d'«entitat dependent», «entitat independent» i el concepte de «tot».

La teoria és una generalització d'algunes idees que estan presents en la filosofia occidental des de Plató. Aristòtil, per exemple, diferencia entre substàncies i accidents individuals, i parla en termes modals de les relacions entre ambdós. L'accident està en la substància, però no com una part. Alguns intèrprets anglòfons d'Aristòtil pensen que no creia en els accidents individuals i que aquests no són més que una invenció de la filosofia medieval. Almenys des de la filosofia medieval, la categoria dels accidents ha gaudit d'una popularitat enorme. La teoria de Husserl és genèticament una generalització d'aquestes idees d'Aristòtil i de les dels seus successors. El cansament d'En Sam és un accident d'En Sam, no pot existir sense En Sam. El seu cansament és un objecte dependent.

Generalitzant, podem dir que hi ha relacions de dependència també entre accidents relacionals i entre dues o tres substàncies. Husserl usa molt poc la paraula «accident» i prefereix usar la paraula «moment» («Moment») que

pren la connotació de la física (moment d'inèrcia) i no té significat temporal (és un accident individual).

Bolzano parla molt d'aquesta categoria i, usant la terminologia de Locke, anomena els accidents «adherències» («Adhärenz»). La mil·lenària teoria fou rebutjada pels primers filòsofs analítics. Frege la rebutja implícitament perquè, en la seva semàntica de la lògica elemental i en la seva ontologia, aquesta categoria no juga cap paper. Russell i Moore, influïts pel seu mestre Stout, creien en els accidents. Però, el 1899, Moore els rebutja. El 1903, Russell en *Els principis de la matemàtica* s'alça polèmicament en contra dels accidents, fins que el 1911 els torna a acceptar i el 1913 es torna a pronunciar en contra. Després d'això cap altre filòsof analític torna a parlar dels accidents durant 15 o 20 anys, fins que Williams, un filòsof analític dels Estats Units, els torna a introduir amb el nom de «tropos».

Els moments o tropos de Husserl són entitats dependents. A partir d'això, podem afirmar que: una entitat dependent pot dependre de n coses.

La dependència unilateral entre, per exemple, la tristor d'En Sam i En Sam, és només un tipus de dependència. També hi ha dependències bilaterals, trilaterals, n laterals. Un exemple de dependència bilateral seria, seguint la tesi de Berkeley, la que existeix entre la qualitat sensorial i l'extensió. Aquesta tesi fou defensada pels deixebles de Brentano en contra de Kant. Per a aquests, l'espacialitat no procedia de la ment i la dependència entre l'extensió i la qualitat sensorial ens és donada. Per a Husserl, la dependència és una categoria modal tal que: A depèn de B, vol dir que: A no pot existir sense B. La forma primitiva de la necessitat és la coexistència necessària entre entitats temporals (e.g. coses), necessitat «de re».

Diferències entre Husserl i Frege. Husserl aplica aquesta teoria de la dependència a tot allò que discuteix. Agafem, per exemple, la teoria del sentit.

Ja Frege parla de saturació i d'insaturació (ho pren metafòricament de la

química) i de dependència i d'independència. Vegem-ho amb un exemple. Si tenim la proposició:

En Sam és un home,

tenim en aquesta proposició dues parts: la primera part és el sentit de la paraula «Sam»; la segona part és el sentit del predicat «... és un home».

Per a Frege la segona part és insaturada i ha de ser saturada per la primera part, que és en si mateixa saturada.

No obstant, per a Husserl aquesta mateixa proposició té tres parts: la primera part és el sentit de la paraula «Sam»; la segona part és el sentit de l'expressió «un home»; la tercera part és el sentit de la paraula «és».

Segons Husserl, la primera i la tercera de les parts són independents i el sentit de la còpula és una part dependent o insaturada.

Malgrat que ambdós pensadors coincidien a dir que hi ha quelcom insaturat en aquesta proposició, així com en tota altra proposició, no estan d'acord sobre què ha de ser considerat com a dependent o independent. En el nostre exemple, el sentit de la còpula és per a Husserl, igual que per a la tradició, el que és dependent. Per a Frege, el sentit de la còpula desapareix en el sentit del predicat. Podem dir que els dos consideren que tots els sentits que constitueixen una proposició són dependents o independents, malgrat que difereixin en l'avaluació sobre quins ho són.

Husserl presenta una gramàtica filosòfica que desenvolupa aquesta teoria (tot i que en aquesta nova gramàtica categorial usi categories tradicionals) en la *IV Investigació lògica*, que és una aplicació de la teoria general de la dependència de la *III Investigació*.

Hem vist que pot parlar de parts dependents i independents de les proposicions ideals i, com que ja sabem que per a Husserl un sentit ideal pot tenir una instanciació psicològica, no ens sorprendrà que parli també de parts dependents i independents d'aquestes ocurrències psicològiques que són els actes de jutjar i de suposar.

Formal i material. La dependència ens pot servir ara com a exemple per

introduir la tercera distinció fonamental, la que hi ha entre allò formal i allò material.

Per a Frege, les nocions de saturació i d'insaturació són metàfores en la mesura que volen dir alguna cosa més que les nocions de funció, argument i valor. En canvi, per a Husserl no són cap metàfora: la dependència és una relació formal. Husserl és el primer que desenvolupa una teoria filosòfica de la distinció entre allò formal i allò material. Bolzano s'havia trencat la closca intentant-ho, i més tard ho intentaren Wittgenstein i Tarski. Exemples de conceptes formals: els conceptes de tot i part, negació, disjunció, implicació, increment,... Exemples de conceptes materials són: inflació, cigarreta, vermell, taula,... Husserl, de la mateixa manera que més tard Wittgenstein, mai renunciarà a aquesta distinció. Bolzano i Tarski, que estigueren més temptats que Husserl i Wittgenstein d'explicar la distinció, restaren escèptics davant la possibilitat d'aconseguir-ho.

Hi ha tres tipus de conceptes formals: Aquells que s'apliquen a significats: els conceptes formals lògics. Els que s'apliquen al món: conceptes formals ontològics (e.g. part, tot, més gran que...). Aquells que no s'apliquen ni al món ni als significats: la matemàtica pura.

2. *Estats de coses*

En els apartats anteriors hem tractat només de judicis i de continguts. Ara tractarem l'objecte, en el sentit més ampli de la paraula, d'un judici i del seu contingut.

Un judici i el seu contingut ideal tenen contraparts en el món. Els sentits dels termes singulars —noms propis, expressions indexicals i descripcions definides— tenen com a contraparts o valors semàntics objectes, per exemple, coses. Els predicats tenen propietats com a valor semàntic. Però, per a Husserl, aquests dos tipus de valors semàntics són l'inici de la semàntica filosòfica, i no pas el final. La proposició com un tot ha de tenir el seu valor semàntic.

Aquí introdueix Husserl el concepte d'«estat de coses» («Sachverhalt»).

La paraula ja fou usada el 1888 per Stumpf, però, en estar sota la influència de Brentano, usava la paraula «Sachverhalt» més aviat per parlar de la proposició que de la contrapart en el món de la proposició. El primer a usar-la en aquest segon sentit és Husserl, ja que la categoria d'«estat de coses» és nova i no existia abans. Dos membres de la fenomenologia realista, Reinach i Ingarden, van desenvolupar i modificar la teoria husserliana de l'estat de coses. Trobem la categoria en les primeres frases melodramàtiques del *Tractatus* de Wittgenstein i ocupa una posició molt important en la filosofia de Cambridge després de Russell.

Per a Husserl, les proposicions són vertaderes o falses, les substàncies existeixen, els esdeveniments succeeixen i els estats de cosa subsisteixen. Una proposició, vertadera o falsa, representa un estat de coses. Si la proposició és vertadera l'estat de coses subsisteix.

Ha estat el descobriment de la categoria de proposició allò que ha conduït al descobriment de la categoria d'estat de cosa. Si Bolzano, Frege i Husserl tenen raó, la tradició gairebé mai ha entès la naturalesa *sui generis* d'aquests tots que són proposicions. Bolzano i Frege no volien (sense dubte tenien les seves bones raons) admetre aquest tot *sui generis* que és un estat de coses. El concepte d'estat de cosa és una noció central de la semàntica i funciona com un pont cap a l'ontologia. És una categoria ontològica privilegiada, ja que totes les categories formals ontològiques poden formar part d'ella. Per exemple, un esdeveniment pot formar part d'un estat de coses: que el salt de Na Maria va espantar En Sam és un estat de coses que conté un esdeveniment. Els estats de coses són el punt en el qual la semàntica es transforma.

No obstant, Husserl no té una teoria detallada dels estats de coses. El 1901 creu que allò que representa una proposició positiva és un estat de coses positiu, que una proposició negativa representa un estat de coses negatiu, i que una proposició general representa un estat de coses general.

Aquestes tesis afirmen un isomorfisme generós entre proposicions i estats de coses. Aquesta tesi fou defensada més tard per Russell el 1911 i no va rebre gaire aprovació. És Wittgenstein qui en el *Tractatus* rebutja aquest isomorfisme amb la tesi que tots els estats de coses són positius i no generals.

Què van fer els fenomenòlegs amb aquesta tesi, la importància de la qual per a la filosofia rigorosa del segle XXI es impossible d'exagerar? El 1911, Reinach va desenvolupar la teoria husserliana de l'isomorfisme entre els estats de coses i les proposicions, assenyalant que els estats de coses són els portadors de la modalitat i de la relació d'explicació. Molt més tard, el 1934, Ingarden va defensar el que en realitat és la tesi wittgensteniana segons la qual no hi ha estats de coses negatius.

També fou Reinach qui va afegir una cosa important a la psicologia del judici. El 1911 critica els qui, com ara Husserl, no havien distingit d'una forma suficientment clara entre: jutjar («urteilen») i creure («glauben») o estar convençut («überzeugt sein»). De la seva teoria destaquem dos punts:

— Jutjar és un esdeveniment. Creure és un estat, les creences poden durar.

— Jutjar és un episodi puntual (el verb «jutjar» té un esquema temporal puntual), no admet graus; en canvi, les creences i les conviccions admeten graus.

Però, deixant de banda aquesta teoria, no trobem cap més desenvolupament important de la teoria dels estats de coses dins del moviment anomenat «fenomenologia» que pren com a text fundador les *Investigacions lògiques*, un llibre centrat en la naturalesa de la proposició, de l'estat de coses, del contingut de la proposició i de les relacions entre tots ells.

Servirà potser per remarcar la subtilitat de les anàlisis de Husserl si indiquem aquí una gran simplificació en el que hem dit fins ara. Hem dit que l'acte d'En Sam de jutjar que plou, aquest episodi psicològic, és una instanciació d'un contingut proposicional ideal. Més precisament s'ha de dir que aquest acte de jutjar d'En Sam és una instan-

ciació de l'espècie [JUTJAR]. Què és aleshores la instanciació del contingut proposicional [PLOU]? És el que Husserl anomena la matèria de l'acte de jutjar d'En Sam. Quina és la relació entre l'acte de jutjar d'En Sam i la seva matèria? És una especificació de la dependència genèrica bilateral entre modes i matèries. No hi ha cap mode sense matèria, no hi ha cap matèria sense mode. I, en particular, no hi ha cap mode de jutjar sense una matèria proposicional. Quina és la relació entre les parts de la matèria d'un judici? Les relacions de dependència en el sentit explicat.

LA PERCEPCIÓ

1. Teoria de la percepció

A Husserl hi ha tipus molt diferents del que podríem anomenar percepció («Wahrnehmung»). Podem distingir tres tipus. En primer lloc, tenim la percepció en sentit bàsic com a percepció sensorial i externa (la que s'efectua, per exemple, a través de les oïdes i dels ulls). En segon lloc, la percepció com a percepció interna (la meua percepció del meu estat de tristor, cansament,...). Finalment, tenim un tipus misteriós de percepció: la percepció d'entitats ideals (tipus o espècies, estats de coses, números, significacions, virtuts, teories...).

El que Husserl diu en la seva anàlisi de la percepció sensorial, ho usará en la seva anàlisi dels altres tipus de percepció. Nosaltres aquí parlarem tan sols de la percepció visual com ell la descriu en les *Investigacions lògiques, Cosa i Espai* (obra consagrada exclusivament a la percepció visual), i en algunes parts d'*Experiència i judici*.

El que s'intentarà fer en aquesta sessió és mostrar com el jutjar estudiat en la primera lliçó i el veure són modes o qualitats diferents.

Com que veure i jutjar són els modes que ens posen en contacte teòric amb el món, Husserl vol mostrar les diferències entre aquests dos modes per mostrar aleshores les complicades i múltiples relacions entre ells.

1.1 Tesis de la percepció

a) La primera tesi consisteix a admetre que hi ha una diferència crucial entre, d'una banda, veure una cosa o una persona (e.g. veure Na Maria), veure un estat de coses (veure que Na Maria està trista, que la taula és rodona) i, d'altra banda, jutjar. Per començar, ja podem indicar que la distinció és gramatical. El verb «veure» pot portar un complement nominal o un complement proposicional; en canvi, «jutjar» pren sempre un complement proposicional.

b) La segona tesi afirma que quan nosaltres veiem coses, veiem aquestes coses directament.

Aquestes tesis mai havien estat formulades de manera conjunta i ben argumentada abans que ho fes Husserl. Per aquesta raó, el seu efecte fou revolucionari.

1.2 El realisme ingenu

Comencem per la segona tesi: quan veiem coses les veiem directament. Es tracta d'una tesi pròpia del realisme ingenu o directe. L'altra corrent del realisme és el realisme crític. El realisme crític o indirecte pensa que no veiem directament les coses, sinó que a partir d'estats sensorials inferim d'aquests l'existència de coses. El realisme crític pren diverses formes. En la percepció sensorial simple tenim dades sensorials i som immediatament conscients d'aquestes, i pensem que l'existència d'un objecte és la causa d'aquests estats mentals. La conseqüència d'aquesta tesi és que no es pot veure sense pensar. Però aquesta tesi és rebutjada per Husserl en la seva primera tesi, en afirmar que veure no és pensar, i d'aquesta manera comença a salvar el realisme ingenu.

Les coses no són l'únic que podem veure directament, les altres entitats que podem veure directament són els moments (allò que avui en la filosofia analítica s'anomena «tropos» i que són els estats i els esdeveniments). Per exemple, En Sam veu no tan sols Na Maria, sinó que veu a Na Maria creuar el carrer i la seva figura i la seva tristesa. Tot el que veiem amb els ulls són enti-

tats particulars. No som capaços de veure en el mateix sentit les entitats abstractes, per exemple, les entitats abstractes que són els estats de coses. Quina és la naturalesa o l'essència d'aquest acte de veure? I quins són els objectes de la visió directa?

a) *Quina és la naturalesa d'aquest acte de veure?* Començarem per la primera de les dues preguntes amb les quals tancàvem l'apartat anterior. Així com Husserl usa el concepte de dependència en la seva anàlisi del judici, l'usa també en l'anàlisi de la percepció visual. De manera que no és d'estranyar si ens trobem en la seva anàlisi de la percepció directa el concepte de dependència.

a.1. *El mode i la matèria.* La primera distinció en un acte de veure simple és la que existeix entre: d'una banda, el mode, i, d'altra, la matèria que es particularitza en el sentit d'ocurrència d'un contingut. Gairebé tots els estats mentals palesen aquesta distinció entre el mode i la matèria (e.g. veure Na Maria, recordar Na Maria... són exemples en els quals varia el mode, però l'objecte es manté igual). La paraula «matèria» ja no és usual en filosofia i seria més fàcil distingir entre «contingut com a ocurrència» i «contingut com a tipus».

La relació entre el mode i la matèria o contingut com a ocurrència és una relació de dependència bilateral. Tal com ho explica Husserl en la *V Investigació lògica*, a cada mode psicològic ha de correspondre-li una matèria o contingut com a ocurrència visual, i viceversa.

El contingut visual com a ocurrència és més complex que el mode. En ell han de distingir-se dos moments, tropos o aspectes: la sensació i la interpretació.

a.2. *Sensacions i interpretacions.* La distinció més important és la que s'estableix entre les sensacions i les interpretacions. Per a Husserl, a diferència de Kant, les sensacions visuals («Empfindungen») són sensacions de color i sensacions d'extensió espacial. A diferència de Hume, Husserl no concep les sensacions de manera atomística, sinó que per a ell formen camps dotats de certa estructura.

Segons la teoria husserliana, les sensacions en la percepció són interpretades. Però el fet de realitzar aquestes interpretacions («Auffassungen») no significa que apliquem conceptes, ja que, com ja hem vist, la visió directa no té res a veure amb el pensament i els conceptes, per tant, no són ni un judici ni una suposició. La pregunta per allò que és la interpretació la deixem ara oberta per donar-li resposta més endavant.

b) *Quins són els objectes de la visió directa?*

b.1. *La teoria nuclear de la substància.* Els objectes de la visió poden ser: o bé substàncies (entitats independents) o bé moments (entitats dependents).

El que se'ns planteja ara és la pregunta pel tipus de relació que hi ha entre aquestes dues categories.

En la *III Investigació lògica*, Husserl defineix el que és una substància usant la categoria de *moment*. Desenvolupa una teoria de la substància que té una aplicació a la teoria de la percepció.

Per a molts filòsofs, una substància, una cosa concreta és: o bé, quelcom així com un particular nu, allò que és punt d'unió de propietats ideals; o bé, una suma, un grup de propietats.

Husserl, en canvi, no usa les propietats ideals en la seva teoria de les substàncies. Per a ell, una substància està feta de moments, que són entitats dependents. La noció de dependència usada per Husserl dona lloc a relacions de dependència bilaterals, trilaterals... Una substància concreta no és un sumatori de moments o tropos (aquí es torna a remarcar la diferència amb Hume), sinó que és un tot, les parts del qual són totes tropos o moments.

La qüestió que ara hem d'intentar resoldre és la de trobar la diferència que hi ha entre un grup de tropos i un tot fet de tropos. Von Ehrenfelds formulà la mateixa pregunta respecte d'una melodia —com ja hem vist— en fundar la Psicologia de la Gestalt. Husserl es va preguntar el mateix respecte d'una substància i troba la resposta a allò que és una substància formulant que:

X és una substància si i sols si X és un tot les parts del qual són totes moments que tenen dues propietats:

— cada moment o trop té relació amb els altres moments o tropos i,

— cap trop en el tot manté una relació de dependència amb quelcom fora d'aquest tot.

Així és pot dir que de la dependència sorgeix la independència. Tot el que veiem directament són tropos o entitats fetes per tropos. Avui aquesta teoria de la substància rep el nom de *teoria nuclear de la substància*.

b.2. *Aplicacions de la teoria*. Vegem ara les aplicacions d'aquesta teoria als casos visuals: els moments de forma, grandària, qualitats sensibles (e.g. color) i, en particular, la relació de dependència bilateral entre l'extensió espacial i el color o una altra qualitat sensible.

La conseqüència més immediata d'aquesta teoria és que el que nosaltres anomenem substàncies no són substàncies.

Husserl introdueix diversos tipus de relacions de dependència:

— en primer lloc, la relació de dependència individual: aquest moment depèn individualment d'aquest objecte, per exemple, la tristesa d'En Sam depèn individualment d'En Sam;

— en segon lloc, la relació de dependència genèrica: per exemple, la forma d'aquesta taula depèn d'un color i el color pot canviar. En aquest cas, la seva extensió és un moment, i el seu color ara és un moment. El que pot passar és que l'extensió espacial quedi igual, mentre que els moments cromàtics canviïn. O, si ho considerem en un altre sentit, pot passar que, si canviem l'extensió, el moment de color que tenia mori. Entre el moment de color i el d'extensió hi ha una dependència unilateral. Hi ha una asimetria semblant que es reflecteix en el llenguatge ordinari quan diem que el color cobreix la taula.

2. *La percepció com a fenomen necessàriament dinàmic*

Husserl és un realista directe i creu que quan veiem una cosa tenim sensa-

cions, però no som conscients d'aquestes sensacions. La seva posició representava una crítica profunda al realisme crític i a totes aquelles filosofies i psicologies de la percepció que han considerat la percepció visual com un fenomen estàtic.

Per a Husserl, la percepció no és estàtica, sinó que és necessàriament dinàmica, tal i com ho explica a *Cosa i espai*. Les raons segons les quals la percepció és un fenomen dinàmic es basen en dues tesis empíriques i una tesi no constatada empíricament. La primera és que, normalment, els subjectes que estan veient estan en moviment; la segona és, que moltes vegades, allò que veiem està també en moviment; la tercera (que, com ja hem apuntat, no està constatada empíricament) és que, si joestic estàtic i allò que veig també, certes propietats del meu estat visual provenen del fet que la percepció visual estàtica és una abstracció del cas dinàmic.

A partir d'aquestes tesis pot prendre en consideració els «efectes de constància», expressió inventada per la psicologia del segle XIX, que ja foren estudiats per Locke, Helmholtz i el seu enemic Hering. Husserl basarà tota la seva teoria de la visió en la teoria dels efectes de constància. L'efecte de constància es produeix quan, per exemple, en veure el color d'un objecte, el veig com un color uniforme, malgrat que tingui parts més fosques que altres. En tot allò que veiem hi ha efectes de constància, ja es tracti d'efectes de constància de grandària, de forma, de soroll... Els efectes de constància es produeixen a través del temps perquè la percepció és dinàmica. Un tret constant és quelcom que roman constant a través d'una variació sensible.

La percepció directa com a fenomen no doxàstic. Hi ha una distinció gramatical entre veure Na Maria i veure que Na Maria se'n va, entre veure sense i veure amb un complement proposicional. Per a Husserl la percepció directa no és doxàstica, és a dir, no conté creences. Això significa que Husserl no pensa que «veure» és sempre «veure que».

Prenem com a exemple el parell de frases:

En Sam veu el conill com un ànec.

En Sam veu el conill com un conill.

Per a Husserl, quan En Sam veu el conill com un ànec, hi ha un contacte directe i visual entre En Sam i el conill, però el que succeeix és que el veu no pas com un conill, sinó com un ànec, de tal manera que, segons l'anàlisi de Husserl, En Sam no pensa que el conill és un ànec, sinó que dóna una interpretació a les seves sensacions que fa que En Sam vegi el conill com un ànec. Aquesta interpretació no és una interpretació conceptual, sinó que veure el conill com un ànec és veure el conill i estar en l'estat visual (no proposicional) en el qual estaria si veiés de manera òptima un ànec. És a dir, En Sam gaudeix d'una aparició d'un ànec.

Explicat d'aquesta manera, Husserl disposa d'una anàlisi que no l'obliga a acceptar que «veure» és sempre «veure que». Per aquest motiu ha d'acceptar que existeixen continguts visuals amb una estructura molt rica i que aquesta estructura no és conceptual, sinó que es tracta d'un contingut no conceptual. Aquests continguts són normalment extensos en el temps, perquè els efectes de constància dels fenòmens visuals són efectes que duren.

En la percepció estàtica hi ha un sentit en el qual, quan jo veig una substància (e.g. una taula), en veig només un costat. Malgrat que la percepció, com ja hem comentat, és essencialment dinàmica, podem imaginar un món en el qual tots els seus éssers gaudeixin de percepcions visuals estàtiques. Aleshores, si totes les percepcions fossin *de facto* estàtiques, no hi hauria per a aquests éssers distinció fenomènica entre veure una taula i veure un costat de la taula. La diferència respecte a nosaltres és que en la nostra percepció veiem més d'un costat de la taula i tenim expectacions perceptuals, de manera que podem establir la diferència entre veure la taula i veure un costat de la taula.

Les diferències d'interpretació provenen dels moviments del subjecte, que poden ser, o bé actuals, o bé possibles quan es tracta de les possibilitats reals que em mostrarien els altres costats de la taula.

Les connexions dels moviments amb els estats visuals són connexions funcionals, com s'explica en *Cosa i espai*. Hi ha combinacions de moviments que estan connectades amb estats visuals diferents del subjecte (els ulls, un ull, una cama...). Però Husserl no només vol parlar de moviments físics, sinó també de la informació cinestèsica: la informació que prové de l'interior i que em diu el que estan fent les meves cames, els meus ulls... És així com les variacions del contingut visual estan en relació amb les informacions cinestèsiques i amb les informacions proceptives (posicions).

3. Aplicacions d'aquesta teoria de la percepció visual directa

3.1. Designació i percepció

A simple vista ens podria semblar estrany que en un llibre de lògica com les *Investigacions lògiques* es parli tant de la percepció. No obstant, si ens hi fixem bé, ens adonarem que, en una filosofia de la lògica, la teoria del judici ha d'analitzar la relació entre: els noms i les coses, els predicats i les propietats, els continguts ideals i els estats de coses. Segons Husserl, la designació funciona amb l'ajuda de la percepció i, per esclarir la relació que hi ha entre els predicats i el món, es necessita la percepció directa.

El cas més senzill de designació és el cas de les proposicions demostratives, aquelles que comencen: «aquest», «aquell», etc... Les proposicions demostratives, juntament amb les expressions indexicals, com per exemple «jo», «ahir», «aquí»..., formen la categoria més gran de les proposicions ocasionals.

Prenem com a exemple un cas simple de proposició indexical:

Aquest és un amic d'en Sam.

Es tracta d'una proposició singular que parla d'un objecte. El que cal ara és explicar la connexió entre:

«aquest» —la paraula usada per mi mateix, el seu sentit i l'objecte.

Una persona que no sigui capaç de percebre l'objecte assenyalat per mi, no

pot comprendre la proposició que jo he expressat, ja que jo dic més que la proposició particular

Hi ha algú que és un amic d'en Sam.

Aquest més ve de la percepció. És la percepció de l'objecte designat per l'ús de la paraula «aquest» el que fixa la referència d'aquesta paraula.

Si Husserl hagués afirmat que veure és sempre proposicional, no hauria pogut assignar el paper que va assignar a la percepció. Si hagués considerat la percepció com quelcom conceptual, hauria hagut d'acceptar que allò que fixa la referència d'una paraula, i per tant, allò que fixa el seu sentit, és un altre sentit.

El sentit de la paraula «aquest» és un sentit simple, no complex, no és un sentit que pugui ser expressat per una descripció, ja que, seguint la tesi de Bolzano, Husserl creu que el sentit d'una descripció és sempre complex. Però Husserl introdueix quelcom nou, ja que pensa que el sentit simple d'una expressió demostrativa és com una propietat «determinable». La percepció fa del sentit d'«aquest» quelcom que és un determinat, com la propietat de ser vermell fa de la propietat «determinable» acolorit una propietat determinada. Això ens porta a la conclusió que el sentit simple de la paraula «aquest» hauria de ser completat per una percepció. Aquesta percepció no ha de ser conceptual, ja que no és el concepte allò que completa, sinó la matèria o contingut particular d'una percepció.

Si ens preguntem ara per la connexió entre el sentit de la paraula «aquest» i allò a què es refereix, veiem que el sentit és simple i incomplet, ja que allò que fa falta per completar-lo és un contingut.

No obstant, les expressions ocasionals no són els únics termes singulars; també hi ha els noms propis, segons veiem a les *Investigacions lògiques*. El sentit d'un nom propi no és mai el sentit d'una atribució o descripció definida. Per veure com funciona el sentit d'un nom propi podem, igual que Husserl, prendre com a exemple el sentit de l'expressió «la capital d'Espanya» i comprovar que no és el mateix que el

sentit del nom propi «Madrid», malgrat que algunes vegades un s'aprengui per mitjà de l'altre. Segons Husserl, l'ús fonamental de «Madrid» pressuposa una percepció de Madrid exactament com l'ús d'«aquest» pressuposa una percepció. En el cas dels usos no fonamentals de «Madrid», una descripció com «la capital d'Espanya» pot fixar la referència del nom propi.

Així veiem com la teoria husserliana de la designació, que dóna gran importància a la percepció no conceptual, distingeix entre: d'una banda, el concepte autèntic de designació singular, com ja hem vist en la teoria de les expressions ocasionals, en la qual un nom propi designa gràcies a una percepció (malgrat que usem molts noms propis sense tenir una percepció directa de les seves designacions); i d'altra banda, el concepte no autèntic.

3.2 Verificació i satisfacció

Per veure la relació entre les frases i el món, ens fa falta introduir els conceptes de verificació (*Verifikation*) o de satisfacció (*Erfüllung*). El concepte de verificació és el més important de l'epistemologia. És el que ens dóna la relació entre afirmació i percepció. Si prenem la frase:

Això és una taula,

veiem que la paraula «això» ha de designar alguna cosa si la frase és verdadera. Per verificar la frase és necessari, encara que no suficient, que vegi la taula. Si el que jo veig és una taula, però ho veig com una cadira, la frase no és verificada. Per tenir una verificació, a més de veure l'objecte, he de veure'l d'una determinada manera (per exemple, veure la taula com una taula). Si veig la taula com una taula, el meu estat visual justifica el contingut del judici. La verificació resulta de la relació de la percepció i la justificació.

La verificació no és només un fenomen epistemològic central. Husserl sembla pensar que les relacions semàntiques —entre els noms (els seus sentits) i les coses, entre els predicats (els seus sentits) i les propietats, entre les frases (els seus sentits) i els estats de coses, entre els sentits de les frases verta-

deres i els estats de coses que subsisteixen— tenen el seu origen en les verificacions possibles. És clar que aquesta tesi necessita una extensió de la noció de percepció més enllà de la simple percepció visual.

4. *Desenvolupaments d'aquesta teoria de la percepció*

4.1 *Desenvolupament dels primers fenomenòlegs realistes*

Entre els primers fenomenòlegs realistes que tractaren aquesta teoria destaquen: Leyndecker, Ingarden, Hofmann, Ortega y Gasset i Katz. Aquest últim era un psicòleg que seguí els cursos de Husserl a Gotinga i que sota la seva influència publicà, el 1911, el llibre *La construcció del món dels colors*. En aquest llibre —basant-se en les tesis aparegudes el 1907 a Husserl— demostra que la psicologia precedent tenia una visió massa simple dels colors. Per a la psicologia del segle passat, els colors no són mai donats en profunditat, i, per tant, usa tan sols el concepte de colors reduïts. Per a Katz, en canvi, els colors que nosaltres veiem són dimensionals. Introdueix dos tipus nous de colors: els colors de la superfície de substàncies reals i els colors que omplen l'espai (e.g. el color de la boira).

4.2 *Desenvolupament de la teoria per part dels filòsofs continentals*

En el cas de la filosofia continental, el tema de la percepció cau en l'oblit. El tema és amb prou feines tractat per Heidegger, que no parla pràcticament mai de la percepció visual. Aquest fet resulta bastant curiós perquè la relació cognitiva i pràctica amb el món passa, segons Husserl, per la percepció. Podríem interpretar aquest oblit basant-nos en una frase d'*Ésser i Temps* on sembla que Heidegger pretén fer una crítica a la teoria de Husserl segons la qual la percepció no és conceptual.

L'obra d'altres filòsofs continentals, com *La fenomenologia de la percepció* de Merleau-Ponty, està configurada a base de còpies de Husserl i de Scheler i el seu valor sembla ser només metafòric.

4.3 *Desenvolupaments de la teoria de la percepció per part de la filosofia analítica*

El 1905, Russell desenvolupa la filosofia de la designació, que conté una tesi molt famosa sobre la forma lògica de les descripcions. Segons la seva filosofia, un nom propi no és una descripció definida, ja que necessita de la percepció (en això mostra un punt de coincidència amb Husserl). Per a Russell, hi ha només dos noms propis vertaders: «aquest» i «jo». Russell i Husserl coincideixen que «aquest» necessita d'una percepció, però, en ser Russell un realista crític, se li planteja la qüestió per allò que és aquesta percepció. La resposta és que s'ha de veure un grup de dades sensorials.

En front d'aquesta tesi de Russell, la teoria husserliana presenta una sèrie d'avantatges. En primer lloc, Husserl, degut a la influència de Bolzano, s'adonà abans que Russell que el sentit d'un nom propi no és el sentit d'una descripció definida, sinó que el sentit d'un nom propi és senzill. En segon lloc, la consideració que allò que veiem són coses públiques.

Més endavant, el 1917, Moore —un gran defensor del realisme crític— veu la possibilitat de defensar el realisme directe en estudiar el problema, tractat per Husserl, de la percepció estàtica pel que fa a la visió d'un costat de la taula i de la taula sencera. Però Moore acaba rebutjant aquesta possibilitat.

Durant les dècades dels 40 i 50, tots els filòsofs analítics són realistes crítics fins que Austin torna al realisme directe. Aquest autor repeteix la diferència husserliana entre «veure» i «veure que». Però, contra Husserl, defensa que no hi ha dades sensorials.

Entre els 60 i 70, Evans reprèn —sense saber-ho— la tesi de Husserl dels noms propis, corregeix Russell i, en contra d' Austin, introdueix un altre cop la noció de contingut no conceptual.

En definitiva, podem veure com al llarg de tot el segle va triomfant progressivament la teoria husserliana.

5. El verificacionisme

L'aplicació més crucial de la tesi de Husserl és la que troba en el verificacionisme. El verificacionisme comença amb Berkeley, però aquest no desenvolupa cap tipus de filosofia semàntica seriosa. De fet, no n'hi va haver cap fins que en el nucli de la filosofia de Bolzano es mesclaren el platonisme i l'empirisme.

El verificacionisme de Husserl és la primera de les tres formes de verificacionisme de la teoria de la intencionalitat semàntica d'aquest segle. Es tracta d'una teoria verificacionista realista directa.

La segona és la del Cercle de Viena i la de Wittgenstein. Igual que Husserl, Wittgenstein, Carnap i Schlick pensen que les relacions semàntiques no es poden comprendre si no s'introdueix la noció de verificació possible. Però per a ells la filosofia de la percepció és la filosofia del realisme crític, i creuen que som conscients de les dades sensorials. Ara bé, si la percepció és directa, el seu verificacionisme no pot funcionar i és condemnat a l'esterilitat.

La teoria verificacionista de Wittgenstein dels anys 30 usa la teoria de la percepció del realisme crític. L'últim Wittgenstein no ha canviat d'opinió sobre la importància de la percepció visual. Accepta que tota percepció és dinàmica. Per a fer una anàlisi més detallada d'això, hauríem de dirigir-nos a les primeres seccions de les *Investigacions filosòfiques*, on parla de la relació semàntica més primitiva: la designació. Rebutja el principi de Frege segons el qual una expressió designa quelcom sols en el context d'una frase. Wittgenstein diu que una expressió necessita un context, però no és necessari que aquest context sigui lingüístic; pot ser un context no lingüístic, ja sigui físic, ja sigui pràctic o pragmàtic molt estructurat. La distinció entre aquests tipus de contextos ja fou presentada per Bühler a Viena el 1934. Bühler va presentar aquestes distincions com a radicalitzacions de les tesis del jove Husserl. Amb la distinció entre aquests dos tipus de context pretenia salvar la connexió en-

tre sentit i percepció. Per a Wittgenstein, com per a Bühler, tot allò necessari per donar sentit a un símbol pertany al llenguatge i la percepció forma part del significat.

La tercera i última de les tres formes de verificacionisme d'aquest segle és la que va desenvolupar Dummett a Oxford. Per a aquest la percepció és percepció d'objectes públics, però, en ser un filòsof lingüístic, Dummett pensa que la percepció conté proto-pensaments. A més, la seva teoria en realitat no tracta de verificació, sinó de justificació. La verificació implica la percepció d'objectes que no depenen de nosaltres. La teoria de Dummett és una teoria anti-realista. En una teoria anti-realista, la possibilitat de justificació i de verificació està restringida a un subjecte o grup determinat. La conseqüència d'això és que el principi lògic del terç exclòs no és vàlid. Per a Husserl, la possibilitat de la verificació no és restringida d'aquesta manera.

Sobre un punt, però, el realista Husserl està d'acord amb Dummett. Abans que Brouwer rebutgés, el 1907, el terç exclòs, Husserl el rebutjà parcialment en les seves *Investigacions lògiques*. Husserl afirma que totes les proposicions sobre entitats espaciotemporals obeeixen al principi del terç exclòs, però no podem acceptar el principi del terç exclòs per a entitats ideals. Per tant, si bé Husserl és un realista molt explícit per a proposicions espaciotemporals, és un anti-realista per a objectes matemàtics.

Si el verificacionisme anti-realista de Dummett afirma que la propietat de ser verificable és la possibilitat de verificació per part d'un subjecte o d'una comunitat, els verificacionismes realistes, en canvi, han d'usar un concepte de possibilitat més ampli i ambiciós. Aquest concepte és desenvolupat per Husserl a les *Investigacions lògiques*, sobretot en les seves anàlisis de les distincions:

- sentit vs. sense sentit
- sentit vs. contrasentit
- veritat vs. falsedat.

6. El problema de la intencionalitat

El problema de la intencionalitat fou descobert per Brentano.

Les relacions normals en el món físic són relacions entre entitats que existeixen, diu Brentano. Però les relacions psicològiques poden tenir com a termes un objecte que existeix —el subjecte— i un objecte que no existeix —un unicorn. Aquest és un argument metafísic per a una concepció dualista de les relacions que pot ser emprat per a defensar una concepció dualista de la ment.

És un mite pensar que Husserl hagi desenvolupat una teoria de la intencionalitat. No trobem en cap de les seves obres una teoria detallada del problema de la intencionalitat a excepció de mitja plana escrita el 1894. En canvi, el que sí trobem a Husserl és una anàlisi detallada dels dos extrems de la relació: dels estats i actes mentals i dels objectes, però no de la intencionalitat en si. Resulta difícil ara afirmar que una filosofia dels dos termes de la relació és una filosofia de la relació. Les tesis afirmades per Husserl el 1894 i més tard són:

— La relació d'intencionalitat no és una relació causal.

— La relació d'intencionalitat és una relació interna.

El motiu pel qual els filòsofs continentals afirmen que Husserl elabora una teoria de la intencionalitat troba el seu fonament en una afirmació de Heidegger, segons la qual Husserl és l'autor d'una teoria de la intencionalitat que Heidegger mateix s'ha encarregat de destruir o, en el millor dels casos, de millorar. Però, com ja hem vist, es tracta sols d'un mite.

El que sí trobem a Husserl és quelcom semblant a una teoria de la intencionalitat. Husserl, igual que Brentano, afirma que hi ha relacions intencionals de molts tipus. A més, creu que per comprendre un tipus d'aquestes relacions, se n'ha usar un altre. Així, hi ha una reducció del problema. La intencionalitat dels estats mentals cognitius ha d'explicar-se usant la intencionalitat de la percepció. Això és el que diu el verificacionisme. Es realitza una reduc-

ció parcial de la intencionalitat conceptual a la no conceptual.

A Husserl no hi ha una teoria de la intencionalitat perceptual. Només la tesi, vertadera, que no hi ha percepció sensorial sense objecte (i la tesi, que ja coneixem, que la relació entre el subjecte que veu i l'objecte vist no és una relació conceptual). Potser és a causa del fet que Husserl està obsesionat per la idea que la psicologia descriptiva dels actes mentals pot fer-se sense considerar els objectes dels actes, que no intenta comprendre la tesi que sense objecte no hi ha percepció.

LA INTUÏCIÓ I ALLÒ SINTÈTIC A PRIORI

La teoria de la percepció husserliana és una teoria de la percepció sensorial, interna i d'essències (objectes ideals). És una faceta bastant curiosa de la fenomenologia realista el fet que els fenomenòlegs creguessin que era possible tenir una visió d'essències (*Wesenschau*). Heidegger rebutjà aquesta teoria. Però tots els altres fenomenòlegs intenten descriure en els seus llibres allò que «han vist» en la visió d'essències. En aquesta sessió presentarem aquesta doctrina tal com apareix a les *Investigacions lògiques* de Husserl.

1. Demostració que hi ha essències

La tesi de Husserl. A la *II Investigació lògica*, Husserl formula un argument que es farà famós gràcies al fet que Russell, el 1911, usà un concepte molt similar que ha estat el causant que molts filòsofs analítics es convencessin que hi ha essències universals.

Husserl el presenta com una crítica a Berkeley i a Locke. L'argument és el següent: considerem dues substàncies, les dues vermelles. La vermellor d'una substància és numèricament diferent a la de l'altra. Per analitzar-ho, podem pensar que en tenim prou amb la categoria de substància, la de moment o trop i la relació de similitud. Però per a Husserl (i també per a Russell) no són suficients aquests conceptes, per-

què si considerem dues substàncies més, també vermelles, tindrem quatre substàncies i dues relacions de similitud, però aquestes dues relacions seran similars i això suposaria un *regressus*. Per evitar aquesta multiplicació de similituds, hem de postular que existeixen les espècies, i aquest postulat de les espècies implica les essències.

Alternatives a l'ontologia de Husserl.
Es tracta de possibles respostes de nominalistes defensades des de la filosofia analítica. Ens trobem davant de dues opcions:

Es podria defensar que les relacions de similitud són tropos que no tenen una localització en l'espai i en el temps, però que tenen una individualització espacio-temporal, ja que estan allí on estan els seus termes.

També es podria defensar que no existeix la relació de similitud. Si diem per exemple:

«Aquesta vermellor és exactament similar a aquella»,

aleshores el que fa vertadera aquesta afirmació és: «aquesta vermellor, aquesta vermellor», i, per tant, no podem afirmar que hi ha una relació.

Respecte al *regressus* que hem comentat al paràgraf anterior, hi ha qui diu que no hi ha *regressus* i hi ha qui diu que sí hi ha *regressus*, però que no és perillós.

2. Descripció de les essències i del nostre contacte amb elles: *parlar, designar, veure*

Husserl pensa (també Moore) que és un fet que nosaltres moltes vegades parlem d'essències. Per exemple: els nombres, les virtuts... són entitats que semblen ser essències. Aquest tipus de referència existeix i no és imaginable una alternativa.

Les raons que l'impulsen a parlar d'intuïció d'essències són:

Una consideració arquitectònica l'impulsa a acceptar-ho: és el verificacionisme. Per al verificacionisme, tota relació semàntica s'ancora en una in-

tencionalitat perceptual, cosa que acaba portant a una intuïció d'essències.

La influència de la idea aristotèlica de la inducció intuïtiva. Segons aquesta idea (pròpia també de molts filòsofs analítics), molts cops és possible passar d'una intuïció singular a una veritat general. Això es produeix perquè hi ha una visió d'essències.

L'exposició que estem presentant, pel fet que es procura argumentar punt per punt, pot fer-nos comprendre les essències de manera atomista, però el món filosòfic de les essències és un món d'essències connectades, les instanciacions de les quals són moments o tropos que constitueixen les substàncies. Observem dues categories:

Les essències fora de l'espai i del temps, que no tenen existència, però que n'obtenen, ja que tenim les seves instanciacions.

Tenim moments que donen substàncies.

Essències que són sentits i essències que no ho són. Hi ha essències que són sentits i hi ha essències que no ho són. Ens preguntem quines són les relacions entre les unes i les altres. La resposta, hem de trobar-la en la teoria de Husserl de les proposicions analítiques, sintètiques, *a priori* i *a posteriori*; i en la seva teoria de la dependència existencial. Les dues teories representen el moment fundador de tota la fenomenologia. Podem trobar-les desenvolupades a la *III Investigació lògica* de Husserl i a l'*Ètica* de Scheler.

Les arrels històriques d'aquestes teories han de buscar-se a l'obra de Bolzano i a la seva crítica a la teoria de Kant. Usant una terminologia molt semblant a la de Kant, es pronuncia en contra dels judicis analítics kantians i, a conseqüència d'això, critica els judicis sintètics.

Anem a veure ara aquestes teories.

Teoria de les proposicions de Husserl.

— Proposicions analítiques. Per a Kant un judici és analític si i sols si el predicat està contingut en el subjecte. En canvi, per a Bolzano i Husserl, que el predicat estigui contingut en el sub-

jecte no és ni necessari ni suficient per a una proposició analítica. Per a ells una proposició és analítica si és una veritat lògica o pot ser reduïda a una veritat lògica. És una veritat lògica en virtut de la seva forma, que pot ser formal o material. Per exemple:

Kant es idèntic a Kant,

és una proposició analítica perquè totes les substitucions de *Kant* que podem realitzar acabaran presentant una proposició vertadera.

— Proposicions sintètiques. Les proposicions sintètiques són aquelles que no són analítiques.

— Proposicions *a posteriori*. Segons la tradició, les proposicions *a posteriori* són aquelles en les que es coneix a base d'una experiència sensorial. Per a Bolzano, basar-se en una experiència sensorial és un argument massa dèbil. Per a ell, sols és *a posteriori* si, i sols si, conté una percepció sensorial. Per a Husserl una proposició és *a posteriori* si conté una part que està basada en una percepció.

— Proposicions sintètiques *a priori*. Els exemples de Husserl per explicar aquest tipus de proposicions són exemples fenomenològics. Tracta de fenòmens psicològics o psicolingüístics que el fenomenòleg presenta i ha de defensar. Un exemple en seria la seva tesi que una emoció té una base cognitiva.

La diferència entre Husserl i Kant en aquest tipus de proposicions és que, si bé per al primer el món està reblert de connexions necessàries —proposicions sintètiques *a priori*—, per al segon les connexions sintètiques *a priori* són poques.

— Proposicions analítiques *a priori*. Les proposicions analítiques *a priori* són les vertaderes de la lògica, la matemàtica i l'ontologia formal. Podem citar com a exemples: les lleis clàssiques de la lògica, les veritats de l'aritmètica, les veritats de l'ontologia formal (e.g. les veritats de la teoria de conjunts, les tautologies de la mereologia...).

Entre totes les classificacions, les dues famílies de veritats més importants per als fenomenòlegs són les veritats analítiques *a priori* i les veritats sintètiques *a priori*.

Teoria de la dependència existencial.

La dependència existencial és el tipus més primitiu de necessitat *de re*. Ens suggereix la pregunta si les dependències que hi ha se saben *a priori* o *a posteriori*. La resposta és que hi ha necessitats que no sabem *a priori*, és a dir, que són *a posteriori*. Aquestes necessitats són les necessitats de les lleis causals de les ciències empíriques. Tracten d'essències empíriques que són instanciades en el món real. Aquestes lleis causals de la ciència han d'introduir les nocions d'espai, temps i successió. El que ens dona les necessitats empíriques que no coneixem *a priori*, no és la necessitat pura (ja que aquesta és *a priori*), sinó la necessitat pura aplicada al món temporal.

Les necessitats fenomenològiques (e.g. el fet de no haver-hi color sense extensió) no contenen cap referència al món temporal i tracten només de les essències.

En resum, podem dir que tenim tres camps en els quals apareix la noció de necessitat:

— Les necessitats *a priori* de les disciplines formals.

— Les necessitats *a priori* de les disciplines fenomenològiques.

— Les necessitats *a posteriori* de les ciències empíriques.

3. Desenvolupaments posteriors per part de la filosofia analítica

Els filòsofs de la tradició analítica no s'han referit a res del que explica Husserl en les seves investigacions, tot i que han discutit els mateixos problemes.

El cercle de Viena. Els filòsofs del Cercle de Viena han intentat convèncer-nos que la categoria de sintètic *a priori* és una categoria buida. Per atacar Husserl, han dit que allò sintètic *a priori* és una veritat analítica.

Schlick, en un atac a Husserl, diu que «sembla que no hi ha proposicions que no són analítiques, sinó sintètiques». La resposta de Wittgenstein a aquesta objecció és que, en «ser una proposició quelcom que pot ser verta-

der o fals, i en considerar la frase de Schlick com a necessàriament vertadera, aquesta no pot ser una proposició». Segons Wittgenstein, Husserl usa la paraula proposició d'una manera que a ell li resulta incomprensible, perquè no dona un sentit clar a les seves paraules. Però, per a nosaltres, la posició de Husserl resulta clara i, segons ell, hi ha dos tipus de proposicions: d'una banda, les empíriques i contingents que poden ser vertaderes o falses; i, d'altra banda, les proposicions que són necessàriament vertaderes o necessàriament falses.

La filosofia analítica dels anys 40

Alguns filòsofs analítics comencen a interessar-se seriosament per les proposicions husserlianes, malgrat que no l'esmenten.

La filosofia analítica dels anys 50-60. Es descobreixen les idees de Husserl en la filosofia analítica gràcies a Kripke. Per a aquest autor, hi ha necessitats que es coneixen només *a posteriori*.

L'últim Wittgenstein. Presenta la idea que han de realitzar-se moltes observacions gramaticals. Els exemples que usa són els mateixos que usaven els primers fenomenòlegs (e.g. les relacions de dependència entre emocions i pensaments...). Una observació gramatical no és una proposició, sinó una frase, perquè una proposició és essencialment quelcom que pot ser vertader o fals. De les observacions gramaticals no pot dir-se que siguin vertaderes, ja que aleshores serien necessàriament vertaderes. Però, malgrat que no siguin vertaderes, estan a la mateixa banda que la veritat. Així, Wittgenstein usa una categoria que té la mateixa extensió que allò material *a priori* de Husserl (són dues categories diferents que tenen la mateixa extensió). La intenció de Wittgenstein en realitzar observacions gramaticals no és la de fer filosofia, ja que ell és un antifilòsof.

La filosofia del llenguatge. Per a Kaplan, els sentits de les paraules i les paraules com a tipus són entitats lligades. El tipus no és una entitat ideal, sinó quelcom que té un inici en l'espai i en el

temps. Variés aplicacions d'aquesta tesi podem trobar-les en la filosofia del llenguatge de Wittgenstein. Per a Wittgenstein, el sentit d'una paraula és el seu ús. Per determinar què és un ús, tenim variés possibilitats, ja que un ús pot ser:

El sumatori dels usos actuals i passats.

El sumatori dels usos actuals, passats i possibles.

Tots els usos concrets d'una idealitat lligada. Prenem com a exemple el fet que una regla sigui quelcom semblant a una idealitat lligada. Si aquest exemple és veritat, la tesi de l'últim Wittgenstein necessita la teoria de Husserl i la d'altres fenomenòlegs com la d'Ingarden. Aquest punt recull una suggerència husserliana. Per al jove Husserl, una instanciació era una relació entre quelcom dins del temps i quelcom fora d'ell.

4. Posteriors desenvolupaments en la filosofia continental

La visió d'essències és quelcom molt misteriós. Per al jove Husserl i els primers fenomenòlegs, les essències són el resultat d'aplicar el mètode fenomenològic. Per a nosaltres, la idea de percebre una essència no té sentit i creiem que és possible arribar als resultats als que arriben els primers fenomenòlegs sense necessitat d'usar el mètode fenomenològic. Aquesta idea ens suggereix que podem oblidar el mètode dels primers fenomenòlegs, però no pas els seus resultats. Tenim una confirmació d'aquesta tesi en els resultats obtinguts per dos filòsofs: Reinach i Austin. Tots dos arriben a les mateixes conclusions: el primer el 1913, mitjançant el mètode de visionar essències, i el segon, 60 anys més tard, sense el mètode de la fenomenologia.

Entitats ideals en Husserl. A les *Investigacions lògiques* totes les entitats es divideixen en:

— entitats fora de l'espai i del temps (espècies...),

— entitats particulars, coses i tropos.

El 1908-1909, Husserl modifica aquesta distinció i proposa una alternativa al psicologisme i a les posicions de-

fensades pels antipsicologistes Frege i Bolzano. La modificació es deu al fet que el 1901, quan Husserl escriu les *Investigacions lògiques*, la seva atenció es centra en el llenguatge de les ciències, i només més endavant comença a pensar en la seva aplicació al llenguatge ordinari. És aleshores quan comença a adonar-se que no es pot afirmar que les significacions en el llenguatge ordinari són les mateixes que en les dels nombres. Per exemple, la significació de la paraula *taula* ha començat a existir en un llenguatge normal en un moment determinat. Aquestes significacions que comencen a existir en un moment donat tenen una significació històrica. A partir d'aquestes observacions distingeix dos tipus d'idealitats:

— les pures, lliures i no lligades (*reine und freie*)

— les lligades a una certa història temporal (*gebundene*).

El context en el qual s'efectua aquest descobriment és molt interessant per a un filòsof analític, perquè Husserl realitza un experiment mental (*Gedankenexperiment*). Aquest consisteix a imaginar que existeix no només aquesta Terra, sinó també una Terra bessona, i suggereix la pregunta si el sentit de la paraula *aquest* en una Terra seria idèntic o no al sentit de la paraula *aquest* a la Terra bessona. El fet que no doni una resposta a la qüestió, ens mostra la tensió de Husserl entre una tendència internalista i una altra externalista en el seu pensament. Una entitat ideal no pura i lligada pot estar lligada a aquesta Terra o a una altra Terra bessona.

Ingarden. Aquesta idea de Husserl és aplicada per Ingarden a *La disputa sobre l'existència del món* i a *L'obra d'art literària*. Per exemple: Hamlet, la novel·la simfonia... tenen un estatut ontològic particular, ja que són entitats lligades que han començat a existir en un moment determinat.

Husserl fou el primer filòsof que rebutjà el principi del terç exclòs per a idealitats pures. Per a Ingarden, això s'estén als objectes de ficció, perquè tenen un buit de determinació (*Unbestimmtheitsstelle*). Aquest terme fou in-

ventat per Husserl i Ingarden a Gottinga, i és un terme filtrat a la filosofia des de la mecànica quàntica.

El mètode de la visió d'essències en la filosofia continental. Heidegger, Sartre i Derrida rebutgen la visió d'essències. Però el mètode fenomenològic ha repercutit en la filosofia continental de diverses formes. La publicació d'*Idees* el 1913 per part de Husserl és interpretada com una catàstrofe pels fenomenòlegs realistes. Estaven estupefactes no només per les tesis filosòfiques que allí es presenten i que mostren un clar rebuig del realisme a favor d'un idealisme que ve a ser una mescla de realisme empíric i d'idealisme transcendental, sinó perquè encara hi havia quelcom més greu que l'error comès amb aquesta conversió: l'autor de les *Investigacions lògiques* —un llibre farcit d'honestat filosòfica— havia començat a escriure com un típic filòsof alemany. Si prenem com a mostra d'aquesta consternació l'anàlisi de Stumpf (publicat el 1938) sobre la fenomenologia de Husserl després del 1913, veiem com Stumpf denuncia que, a partir d'aquesta data, desapareixen els arguments i els exemples dels llibres de Husserl, a favor de la presentació de programes filosòfics cada cop més amplis i ambiciosos basats en la creença en la seva capacitat de visionar essències. Es trenca la continuïtat del treball que havia iniciat en les seves *Investigacions lògiques*. El Husserl de després de 1913 és un exemple de autoindulgència fonamentada en la idea que el filòsof ha d'escrutar essències i descriure allò que veu sense cap necessitat de seguir una norma argumentativa. *Idees* és el primer llibre d'una sèrie de llibres del mateix estil la continuïtat del qual s'estén fins a Derrida.

La filosofia de la diferència derridiana és una modificació de la fenomenologia transcendental. Derrida es veu a ell mateix com el seguidor d'una etapa que s'inicia amb Husserl, segueix amb Heidegger i arriba fins a ell mateix. Les conclusions a les quals arriba Derrida tenen sempre la mateixa forma i es basen en les següents oposicions conceptuals:

— Oposició entre la presència i l'absència. Aquesta oposició és il·lustrada en la distinció entre: parlar (és un cas de presència) i escriure (no es pot dir que sigui un cas de presència, perquè és possible que el subjecte que ha escrit les paraules mori).

— Oposició entre l'home i la dona.

— Oposició entre la forma i la matèria.

— Oposició entre allò que és seriós i allò que no ho és.

Donades aquestes oposicions conceptuals, intenta fer una deconstrucció. Els resultats de la deconstrucció són:

a) El filòsof s'adona que allò que semblava una oposició nítida, en realitat no ho és.

b) En gairebé totes les grans oposicions conceptuals de la metafísica tradicional, una de les dues parts és més valorada que l'altra.

La tesi de Derrida demostra que la categoria que semblava ser privilegiada, en realitat no ho és. Això ens confirma que l'oposició no era tan clara com semblava. Un exemple de les seves oposicions és el del parell de conceptes: vida i mort. Aparentment és una divisió molt nítida, però en realitat un no es pot separar de l'altre, ja que un està dins de l'altre. La seva anàlisi acaba mostrant-se com un exemple que l'absència ja està en la presència.

Els treballs del jove Derrida són comentaris dels textos de Husserl. El seu llibre *La veu i el fenomen* és un comentari d'una part de les *Investigacions lògiques*. D'allí extreu la idea de l'oposició entre presència i absència. En Husserl, aquesta distinció es troba en la divisió entre: d'una banda, els judicis i els sentits; i d'altra banda, la verificació perceptual (Husserl pren la distinció de Leibniz entre: presència (ple) i absència (buit)). L'estratègia de Derrida consisteix a demostrar que aquesta distinció no és radical i que una part de la distinció penetra en l'altra. Derrida està impressionat per la teoria de la modalitat de Husserl, la teoria de la dependència existencial i, en especial, la tesi que, si quelcom és possible, ha de ser necessàriament possible. Vegem-ho amb un exemple: si tenim un acte com l'acte de parlar, la significació

estarà present en el subjecte de diverses maneres possibles, ja que pot ocórrer que el qui parla mori; podem gravar-lo i també pot passar que els altres, en escoltar-lo, l'entenguin malament.

Husserl, en virtut de la seva tesi, diria que totes aquestes possibilitats són necessàriament possibles. El que Derrida fa és prendre aquesta idea innòcua i reformular-la, de manera que aquestes possibilitats es trobin inscrites en l'acte mateix de parlar. En acceptar aquesta afirmació, ha d'acceptar-se també la metàfora semiòtica estructuralista a partir de la qual es poden obtenir totes les altres tesis de Derrida, ja que totes tenen la mateixa forma lògica.

Segons el nostre judici, les tesis derridianes no tenen molt sentit, ja que tan sols són la transformació de quelcom que és filosòficament banal. No obstant, Derrida objectaria el nostre argument afirmant que és víctima del prejudici occidental segons el qual la distinció entre allò literal i allò metafòric és quelcom nítid.

5. Crítiques a la filosofia continental i a la filosofia analítica

Gènesi de la filosofia continental. La filosofia continental té dues fonts d'origen: d'una banda, la fenomenologia, i d'altra, la degeneració de la tradició filosòfica quan incorpora els elements més populars de l'idealisme alemany (en especial, Kant, Fichte i Schelling). Les arrels d'aquesta degeneració tenen el seu centre en Dilthey. Dilthey afirmava una naturalesa *sui generis* de les ciències socials diferent de la de les ciències naturals. Per a Dilthey, l'idealisme alemany, i Hegel en especial, eren de gran importància. La posició defensada per aquest autor resulta sorprenent, ja que a finals del segle XIX les opcions filosòfiques a Alemanya es repartien entre els naturalistes o materialistes i els postkantians. L'única alternativa a aquestes dues opcions era la filosofia austríaca —en aquells moments desconeguda a Alemanya— que es posicionava críticament contra Kant. En l'àmbit de la filosofia austríaca, tro-

bem una crítica anònima (en realitat era de Brentano) en contra de Dilthey data el 1884. Segons la crítica, Dilthey defensa la falsa doctrina de la disjunció de les ciències, en canvi per a Brentano en les ciències hi ha una unitat, ja que en tota ciència el que importa és el mètode empíric: els exemples, els casos, les distincions clares i els arguments. Els objectes de les ciències naturals són diferents dels objectes de les ciències socials, però no per això s'ha de seguir la proposta de Dilthey, ja que podria comportar com a conseqüències que s'abandonessin els mètodes racionals i s'afavorís l'obscurantisme, a banda del fet que, posicions diltheyanes, no les pot argumentar ni el propi Dilthey. Aquesta crítica de Brentano representa el primer moment d'una actitud que seguirà en vigor encara 120 anys més tard: l'oposició entre analítics i continentals.

Crítica a la filosofia analítica. Els primers filòsofs analítics sabien molt poc sobre la història de la filosofia. Malgrat que l'actitud de molts filòsofs analítics és teòrica, gairebé cap pensa que la filosofia és una ciència. El que els interessa no és la gènesi d'una afirmació, sinó si és vertadera o falsa. Per aquesta raó no resulta estrany que la filosofia analítica no tingui cap doctrina característica. L'actitud teòrica va com-

binada amb la creença que la filosofia no és una ciència. En aquest punt es marca altre cop la diferència entre la filosofia austríaca, la fenomenologia i la filosofia analítica.

Per a la filosofia austríaca, la filosofia és una ciència, i per tant, avança mitjançant progressos. Brentano està en aquesta línia i creu que, si la filosofia és una ciència, aleshores un filòsof ha de saber quins són els resultats d'aquesta ciència. Proposa fer una filosofia d'una manera teòrica, però a la vegada vol considerar la història, allò que s'ha fet. Seguint aquesta idea, elabora una filosofia de la història de la filosofia que comprèn quatre etapes:

— La filosofia com a actitud teòrica. Actitud científica que va des de Locke a Descartes.

— Els dubtes escèptics. El representant d'aquest estadi és Hume.

— La reacció dogmàtica en contra dels dubtes escèptics. En especial representen aquesta etapa Read i Kant.

— El misticisme i la degeneració completa. Fase en la qual destaquen Hegel i Schelling.

Aquesta tesi fou molt important per als seus deixebles, ja que es van proposar recomençar un altre cop una fase que estigués en el primer estadi. La nostra tesi és que tingueren èxit en el seu intent i que canviaren la filosofia del segle.